

PORODIČNO NASILJE NAD DJECOM

Prof. dr Tamara Marić

*Ministarstvo pravde Republike Srpske, vanredni profesor na Fakultetu pravnih nauka
Panevropskog univerziteta Apeiron, Banja Luka, t.marić@mpr.vladars.rs.*

Apstrakt: *Nasilje u porodici ili porodično nasilje predstavlja veoma složen društveni fenomen koji pogađa ne samo pojedince već i društvo u cjelini. Kao takav, široko je rasprostranjen u svim društvima širom svijeta, nezavisno od pripadnosti određenim društvenim slojevima ili određenim društvenim karakteristikama. S obzirom da je porodica osnovna ćelija društva i kao takva ima veoma značajnu ulogu u razvoju čovjeka i društva uopšte, nasilje u krugu porodice, odnosno u krugu povjerenja predstavlja mnogo teži delikt u odnosu na sve druge oblike nasilja, posebno kada su uključena djeca. Nasilje u porodici je jasno definisano i sankcionisano na nivou međunarodnih pravnih standarda i nacionalnih zakonskih rješenja, posebno kada su u pitanju djeca, jer djeca su uvijek žrtve nasilja u porodičnom okruženju bez obzira da li je ono direktno usmjereno prema njima ili ne.*

Cilj ovog referata je analizirati ovu složenu društvenu problematiku sa aspekta zakonskih propisa koji imaju određenu dinamiku svog unapređenja u poslednjih nekoliko godina kako bi se u praksi omogućilo pravovremeno i djelotvorno reagovanje svih subjekata zaštite posebno sa aspekta zaštite djece kao žrtava porodičnog nasilja.

Ključne riječi: *porodično nasilje, nasilje nad djecom, nasilje u porodici, zaštitne mjere, djeca žrtve porodičnog nasilja.*

1. UVODNI DIO

Nasilje u porodici, poslednjih godina, u domaćoj javnosti zauzima sve više medijskog prostora, ali i zvanične statistike nadležnih organa idu u prilog da je porodično nasilje brojčano eskaliralo u oba entiteta Bosne i Hercegovine. Povećane statistike ne znače da je nasilja u porastu, već naprotiv da su u prošlosti postojale značajne tamne brojke ove vrste nasilja ali i da su žrtve nasilje sve više osnažene da isto prijavljuju kako bi se zaštitile vapeći za boljim i kvalitetnijim uslovima života bez nasilja. Praksa je dokazala da nasilje u porodici nikada ne predstavlja jedan pojedinačan, sporadičan događaj ili jednu pojedinačnu radnju koju nehatno izvrši jedan član porodice prema drugom, već ono u većini slučajeva predstavlja kontinuirano postepeno eskalirajuće ponašanje koje u konačnosti bude prijavljeno ili otkriveno kada je trauma već duboko prisutna¹.

¹ T.Marić, Krivično pravni odgovor na nasilje u porodici i nasilje nad ženama u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova sa Savjetovanja iz krivičnopravne oblasti, Neum, 2024.godina

Nasilje u porodici je specifičan oblik nasilja jer se vrši u porodici, između ljudi koji su bili povezani emotivnim vezama i često imaju zajedničku djecu i imovinu, a oblici na koje se ispoljava su veoma različiti. Psihički ili tjelesni integritet člana porodice ili porodične zajednice može biti u većoj ili manjoj mjeri ugrožen ili povrijeđen različitim radnjama učinioca nasilja. Kreću se od psihičkog maltretiranja (svakodnevnih uvreda, omalovažavanja, zabrane kontakta sa prijateljima i članovima šire porodice), ekonomskog nasilja, pa do teških fizičkih povreda i ubistva. Žrtve nasilje u porodici imaju višestruke i kompleksne potrebe, uključujući: zdravstvenu zaštitu, siguran smještaj, psihosocijalno savjetovanje, policijsku zaštitu i pravni savjet. Budući da je nemoguće da jedna institucija, ustanova ili organizacija pruži sve usluge odgovarajućeg kvaliteta i specijalizacije, multisektorski odgovor, uz koordinaciju djelovanja svih relevantnih aktera, doprinosi boljoj dostupnosti sveobuhvatne podrške za žrtve nasilja u porodici². Ovo je posebno značajno istaći, s obzirom da porodično nasilje ima različite pojavne oblike i manifestacije od psihičkog, ekonomskog, seksualnog do najekstremnijih oblika fizičkog nasilja prema djeci kao članovima porodice.

Posljedice porodičnog nasilja često nisu vidljive golim okom što znači da osim fizičkih povreda, one podrazumjevaju traumu na emocionalnom i psihičkom nivou posebno kada su u pitanju djeca bez obzira da li su bili posmatrači ili direktni učesnici nasilja. Posljedice su mnogostruke i dijele se uglavnom na one koje nastaju odmah nakon samog nasilja i na dugoročne koje se često javljaju poslije određenog perioda, tj tokom razvoja djeteta ili u nekom odraslom dobu kada preslikane obrazce ponašanja ispoljavaju u novim porodičnim zajednicama kada ih formiraju. Upravo prethodno izneseno zahtijeva ne samo odlučnu društvenu osudu i aktivnosti u smislu prevencije, nego i nepopustljivo društveno neodobravanje i podjednako snažan odgovor pravosudnog sistema³.

U kontekstu same teme referata, sam osvrt na stanje i izazove zakonskih normi u trenutno važećem pravnom okviru, ukazaće na određene probleme koji se javljaju u u praksi kada je u pitanju prevencija i zaštita djece koja mogu da se pojave kao žrtve direktnog porodičnog nasilja ili kao žrtve koje su bile prisutne nekom vidu porodičnog nasilja koje se dešavalo u njihovom porodičnom kruženju, odnosno prema nekom od članova porodice ili porodične zajednice.

2. POJAM I OBLICI NASILJA U PORODICI – ANALIZA VAŽEĆIH ZAKONSKIH NORMI U REGIONU

Prema članu 3. Istambulske konvencije, pojam nasilja u porodici je definisan kao svaki čin fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja koje se dešava u porodici ili domaćinstvu, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, bez obzira da li počinitelac sa žrtvom dijeli ili je dijelio domaćinstvo⁴. S

² Strategija za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske za period 2026-2032, str 19.

³ Navedeno prema: Krivična odgovornost i sankcioniranje počinitelaca nasilja u porodici, OSCE BiH, 2011.godina, str.43

⁴ Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istambulska konvencij) u članu 3. osim pojma nasilja u porodici, definise da „nasilje nad

obzirom da je porodica osnovna ćelija društva i kao takva ima veoma značajnu ulogu u razvoju čovjeka i društva uopšte, nasilje u krugu porodice, odnosno u krugu povjerenja predstavlja kršenje osnovnih prava i sloboda svakog pojedinca i zato borba protiv nasilja u porodici ima, prije svega, svoj osnov u Ustavu većine država. Ustav Bosne i Hercegovine⁵ propisuje da će Bosna i Hercegovina i oba entiteta obezbjediti najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, odnosno da se prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda⁶ i njenim protokolima direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini, te da ovi akti imaju prioritet nad svim drugim zakonima⁷. Savjet Evrope se u preambuli Istambulske konvencije poziva na Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i na brojne druge međunarodne protokole i mehanizme.

Ustav Republike Srpske garantuje, prije svega, neprikosновенost čovjekog života, nepovredivost slobode i lične bezbjednosti čovjeka, kao i nepovredivost ljudskog dostojanstva, tjelesnog i duhovnog integriteta, čovjekove privatnosti i ličnog, odnosno porodičnog života. U tom smislu, niko ne smije biti podvrgnut mučenju, svirepom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.⁸ Pored toga, Ustavom je utvrđeno da porodica, majka i dijete imaju posebnu zaštitu.⁹ Osim Ustava, Republika Srpska je usvojila određen set zakona čijim odredbama se postigao veliki pomak u pravcu realizacije borbe protiv nasilja u porodici, u smislu usaglašavanja domaćeg pravnog sistema sa odredbama Istambulske konvencije. Najbitniji zakon u ovoj oblasti je Zakon o zaštiti od nasilja u porodici¹⁰ kojim je realizovana jedan od najbitnijih strateških aktivnosti u cilju zaštite od nasilja u porodice ali i zaštite žena i djece žrtava nasilja u porodici. Takođe učinjene su značajne korekcije u Krivičnom zakoniku Republike Srpske¹¹ (u daljem tekstu KZRS) kojim su po prvi put inkriminisane određene radnje nasilja, kojima su

ženama“ označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva djela rodno zasnovanog nasilja koja dovode do, odnosno mogu da dovedu do, fizičke, seksualne, psihičke odnosno ekonomske povrede odnosno patnje za žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudu odnosno arbitrarno lišavanje slobode, bilo u javnosti ili u privatnom životu. Takođe ista zakonksa odredba normira da „rodno zasnovano nasilje nad ženama“ označava nasilje koje je usmjereno protiv žene zato što je žena, odnosno ono koje nesrazmjerno utiče na žene, dok se pod pojmom „žrtva“ označava svako fizičko lice koje je izloženo ophođenju prethodno opisanim radnjama.

⁵ Ustav Bosne i Hercegovine, Aneks IV Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i Službeni glasnik BiH, broj:25/2009

⁶ https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_bos

⁷ Ustav Bosne i Hercegovine, član 2.

⁸ Ustav Republike Srpske, šesto izdanje, Banja Luka, januar, 2005.godina, član 12-17.

⁹ Ibid, član 36.

¹⁰ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019

¹¹ Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik br.64/2017, 104/2018, 15/2021, 89/2021, 73/2023,

9/2024, 105/2024, 19/2025, 14/2025, 31/2025 i 85/2025.

najčešće ugroženi žene i djeca, u smislu navedenih međunarodnih standarda. Jedna od veoma bitnih prekretnica je donošenje određenih zakonskih normi 2019.godine, kao momenat kada je zakonodavac prepoznao da zaštitu žrtva nasilja treba podići na viši nivo pa je ukinuta mogućnost prekršajnog postupanja u predmetima nasilja u porodici koje se do tada moglo procesurati i kao prekršaj i kao krivično djelo¹².

Prema članu 6. trenutno važećeg Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, nasilje u porodici postoji ukoliko postoji osnov sumnje da je član porodice ili porodične zajednice izvršio radnje fizičkog, seksualnog, psihičkog i/ili ekonomskog nasilja, kao i prijetnje koje izazivaju strah od fizičke, seksualne, psihičke i/ili ekonomske štete kod drugog člana porodice ili porodične zajednice. Zakonom su nabrojane sedeće radnje koje se smatraju nasiljem: a) primjena sile na fizički ili psihički integritet člana porodice ili porodične zajednice, b) postupanje koje može prouzrokovati ili izazvati opasnost da će prouzrokovati fizičku ili psihičku bol ili patnju člana porodice ili porodične zajednice, v) prouzrokovanje straha ili lične ugroženosti ili povrede dostojanstva člana porodice ili porodične zajednice ucjenom ili drugom prinudom, g) verbalni napad, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima, te drugi načini grubog uznemiravanja člana porodice ili porodične zajednice, d) seksualno nasilje, đ) onemogućavanje pristupa zdravstvenoj zaštiti i njezi, e) praćenje i svi drugi slični oblici uznemiravanja člana porodice ili porodične zajednice, ž) namjerno oštećenje ili uništenje imovine člana porodice ili porodične zajednice, zajedničke imovine, ili imovine u posjedu, z) uskraćivanje ili oduzimanje prava na ekonomsku nezavisnost zabranom rada ili držanje člana porodice ili porodične zajednice u odnosu zavisnosti ili podređenosti, i) vaspitanje djece na način ponižavajućeg postupanja, j) oduzimanje djece ili izbacivanje iz stana člana porodice ili porodične zajednice, k) iscrpljivanje radom, izgladnjivanjem, uskraćivanjem sna ili neophodnog odmora članu porodice ili porodične zajednice, l) nepridržavanje odluke nadležnog organa kojom je utvrđen lični kontakt djece sa roditeljima, lj) zadržavanje putne isprave ili nekog drugog dokumenta člana porodice ili porodične zajednice, m) nasilna izolacija ili ograničenje slobode kretanja člana porodice ili porodične zajednice i n) svaka druga radnja koja predstavlja nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici¹³. Ukoliko se analizira član 6. može se zaključiti da značajan broj nabrojanih radnji podrazujeva i štiti djecu kao potencijalne žrtve porodičnog nasilja.

Slične definicije se prepoznaju u zakonima država u region. Tako je u članu 7. Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH¹⁴ propisno da će se smatrati da postoji nasilje u porodici ukoliko postoje osnovi sumnje da su učinjene radnje kojim član porodice nanosi fizičku, psihičku ili seksualnu bol ili patnju i/ili ekonomsku štetu, kao i prijetnje koje izazivaju strah od fizičkog, psihičkog ili seksualnog nasilja i/ili ekonomske štete kod drugog člana porodice. Zakon o sprečavanju nasilja u

¹² T.Marić, Izazovi i nove prakse u suzbijanju nasilja nad ženama Zbornik radova „Ne nasilju kroz sistem društvenih vrijednosti i kulturu“, Centar modernih znanja, Banja Luka, 2024.godina;

¹³ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019

¹⁴ Službene novine FBiH, br. 20/2013 i 75/2021

porodici u Republici Srbiji¹⁵ u članu 3. nasilje u porodici definiše kao akt fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja učinioca prema licu sa kojim se učinilac nalazi u sadašnjem ili ranijem bračnom ili vanbračnom ili partnerskom odnosu ili prema licu sa kojim je krvni srodnik u pravoj liniji, a u pobočnoj liniji do drugog stepena ili sa kojim je srodnik po tazbini do drugog stepena ili kome je usvojitelj, usvojenik, hranjenik ili hranitelj ili prema drugom licu sa kojim živi ili je živio u zajedničkom domaćinstvu. Crna Gora je Zakon o zaštiti od nasilja u porodici usvojila 2010.godine i istim definisala nasilje u porodici kao svako činjenje ili nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice, bez obzira na mjesto gdje je učineno¹⁶.

Porodično nasilje je na nešto drugačiji način definisano u Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji¹⁷. Ovim zakonom, koji je donesen u Republici Hrvatskoj 2017.godine, u članu 10. je propisano da je pod nasiljem u porodici podrazumjeva: 1) tjelesno nasilje, 2) tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci, 3) psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost, 4) spolno uznemiravanje, 5) ekonomsko nasilje kao zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci i 6) zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi koje dovodi do njezine uznemirenosti ili vrijeđa njezino dostojanstvo i time joj nanosi tjelesne ili duševne patnje. U Republici Sloveniji je na snazi Zakon o sprečavanju nasilja u porodici¹⁸ iz 2008.godine, koji propisuje u članu 3. prvo da je nasilje u porodici svaka upotreba fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja od strane jednog člana porodice (učinilac nasilja) prema drugom članu porodice (žrtva), ili zanemarivanje ili uhođenje žrtve, bez obzira na godine života, pol ili bilo koje druge lične okolnosti žrtve ili počinioca nasilja i tjelesnog kažnjavanja djece.

Jedina država u regionu, Republika Sjeverna Makedonija je zakonom kojim je normirala nasilje u porodici, nazivom obuhvatila i nasilje nad ženama. Tako se, u skladu sa makedonskim Zakonom o prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici u članu 3. pod nasiljem u porodici podrazumjevaju sve radnje poput uznemiravanja, uvrede, pretnje po bezbjednost, fizičke povrede, seksualnog ili drugog psihičkog, fizičkog ili ekonomskog nasilja a koje istovremeno izazivaju osjećaj nesigurnosti, pretnje ili straha, uključujući pretnje takvim radnjama, prema: spružniku, roditeljima ili djeci, drugim licima koja žive u bračnoj ili vanbračnoj zajednici ili zajedničkom domaćinstvu, kao i sve navedene radnje protiv sadašnjeg ili bivšeg supružnika ili vanbračnog partnera, odnosno lica koje imaju zajedničko dijete

¹⁵ Službeni glasnik RS, br. 94/2013 i 10/2023

¹⁶ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici. Službeni list Crne Gore, br.46/2010, član 2.

¹⁷ Narodne novine, br.70/2017

¹⁸ Zakon o sprečavanju nasilja v družini, Uredni list RS, br.16/08,68/16, 54/17-ZSV-H in 196/21

ili su u bliskoj ličnoj vezi, bez obzira da li učinilac dijeli ili je dijelio isto prebivalište sa žrtvom ili ne.

Ukoliko se analiziraju sve prethodno navedene definicije, koje su poprilično različite, ipak se može zaključiti da imaju neke zajedničke elemente. Prvi elemenat se odnosi na to koje se radnje imaju smatrati nasiljem, drugi elemenat je ko sve može biti obuhvaćem porodičnim nasiljem a treći elemenat je koji se sve vidovi nasilja mogu posmatrati kao oblici nasilja u porodici. Tako u nekim zakonskim definicijama, nasilje u porodici obuhvata samo manifestaciju fizičkog nasilja, dok druge uključuju i druge radnje, kao i pretnje radnjama, kojima se ostvaruju različiti oblici psihičkog, seksualnog, emotivnog ili ekonomskog nasilja. Takođe, veoma je bitno uočiti i različitosti u samom definisanju porodice i njenih članova, s tim da svaka od navedenih štiti djecu kao posebnu kategoriju žrtava porodičnog nasilja.

Krivičnopravna zaštita od nasilja u porodici u Republici Srpskoj uspostavljena je donošenjem Krivičnog zakonika iz 2000. godine, kada je krivično djelo Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici u članu 198. inkriminisano na način da će svako onaj ko primjenom nasilja, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice, kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine¹⁹. Dugo vremena se ova zakonska norma nije mijenjala osim u dijelu krivične sankcije, pa je za ovo krivično djelo već postojeća zapriječena kazna zatvora, nakon nekoliko godina, povećana sa jedne na dvije godine. Reformom KZRS iz 2017.godine, noveliran je osnovni oblik nasilja u porodici na način da je propisano da ko primjenom nasilja, prijetnjom da će napasti na život ili tijelo, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do 3(tri) godine²⁰. Osim osnovnog oblika, zakonska odredba predviđa i kvaifikovane oblike nasilje u porodici koji podrazumjevaju teže kazne kada se radnje nasilja u porodici izvrše u prisustvu djece ili nad djecom, upotrebom oružja ili oruđa ili kada nastupi smrtna posljedica²¹.

3. DJECA KAO ŽRVE PORODIČNOG NASILJA

Nasilje nad djecom ne poznaje granice što podrazumjeva da ono može da se dešava u porodičnom okruženju, u školi ili na ulici. Počinioci nasilja mogu da budu roditelji ili drugi članovi porodice, nastavno osoblje, vaspitni radnici u okviru vannastavnih ili sportskih aktivnosti, kao i druge punoljetne osobe ili djeca. Bez

¹⁹ Krivični zakon Republike Srpske, Službeni glasnik br. 22/2000

²⁰ Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik br.64/2017, 104/2018, 15/2021, 89/2021, 73/2023 i Sl.gl.BiH br.9/2024 – Odluka US BiH

²¹ Osim navedenog osnovnog oblika krivičnog djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici, Krivičnim zakonikom je, u istoj odredbi, propisana kazna zatvora od 6 (šest) mjeseci do 5 (pet) godina za one učinioce za koje se utvrdi da su prilikom preduzimanja radnji nasilja u porodici koristili oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo pogodno da teško poredi tijelo ili naruši zdravlje žrtve. Ukoliko, usljed prethodno navedenih radnji, nastupi smrt člana porodice ili porodične zajednice, učinilac se može kazniti zakonom zatvora u rasponu od 3 (tri) do 15 godina.

obzira o kojoj vrsti nasilja se radi i ko su počinioci, posljedice po djecu mogu biti katastrofalne. One podrazumjevaju ne samo fizičke posljedice, već i emotivne i psihičke traume koje ponekad mogu dovesti do najtragičnijeg ishoda a to je preuranjen završetak života mladih osoba. Izloženost djece nasilju ne dovodi samo do ugrožavanja zdravlja, već i do opasnosti da takva djeca usvajajući nasilne obrazce ponašanja prilikom odrastanja postanu disfunkcionalna i bez kapaciteta da formiraju društveno neprihvatljive obrazce ponašanja i formiranja zdravih funkcionalnih porodica.

Ono što je zajedničko svim oblicima nasilja nad djecom, danas je „tradicija“ zlostavljanja koja se prenosi sa generacije na generaciju, sa roditelja na dijete, sa izvršioca na žrtvu zlostavljanja. Značajan broj onih koji danas zlostavljaju i sami su bili zlostavljani u djetinjstvu. Danas nezaštićeno dijete sutra je potencijalno nefunkcionalan čovjek, odnosno potencijalni napadač. Zato se pojavi nasilja nad djecom posvećuje velika pažnja i na taj način se pokušava preduprijeti ova pojava. Preventivno djelovanje danas ujedno je i preventivno djelovanje za budućnost. Kada govorimo o nasilju nad djecom, šira javnost najčešće pomisli na vidljive tjelesne povrede očekujući finalni epilog i potvrdu za eventualnu prijavu u policiji, centru za socijalni rad ili tužilaštvu. Problem tjelesnog, emocionalnog i seksualnog zlostavljanja djece prisutan je manje više u svim sredinama, ali se skriva i drži kao porodična tajna i kao tajna ostalih društvenih grupa, kao što su škole, sportski klubovi i sl²².

U dostupnoj literaturi iz oblasti sociologije, psihologije i kriminologije mogu se naći različite definicije fenomena nasilja nad djecom. Najčešće se nasilje nad djecom definiše kao svaki oblik ponašanja prema djetetu koji ima za cilj povređivanje ili nanošenje bola, bilo fizičkog ili psihičkog, zapostavljanje i/ili zanemarivanje djeteta, maltretiranje i/ili bilo koji oblik eksploatacije djeteta, uključujući i seksualnu eksploataciju. Postoje brojni međunarodni dokumenti koji predstavljaju pravni okvir borbe protiv nasilja nad djecom, uključujući i ono koje se dešava u porodici ili porodičnoj zajednici. Poseban tretman i intervenciju društvene zajednice zaslužuju djeca žrtve nasilja u porodici koja su ometena u razvoju ili spadaju u druge ugrožene kategorije sa posebnim potrebama ili određenim fizičkim ili mentalnim nedostacima.

Konvencija o pravima djetete²³ kao jedan od najznačajnijih međunarodnih dokumenata iz ove oblasti, propisuje da nijedno dijete ne smije biti podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupku ili kazni²⁴. Takođe, u slučaju nasilja nad djecom, Konvencija se zalaže da će države-potpisnice preduzeti sve odgovarajuće mjere da unaprijede fizički i psihološki oporavak djeteta koje je žrtva bilo kojeg oblika zanemarivanja, eksploatacije ili zlostavljanja, mučenja ili bilo kojeg drugog oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupka ili

²² Smjernice za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, 2013.godina, str.9

²³ <https://www.unicef.org/bih/media/676/file/Konvencija%20o%20pravima%20djeteta.pdf>

²⁴ Konvencija o pravima djeteta, član 37.

kazne, ili oružanih sukoba. Takav oporavak i reintegracija treba da se odvija u okolini koja daje potporu zdravlju, samopoštovanju i dostojanstvu djeteta²⁵.

Porodično nasilje se može manifestovati različitim radnjama fizičke, psihičke, emotivne ili seksualne prirode kojima se ugrožava mir, spokojstvo i tjelesni integritet ličnosti djeteta. Nasilje u porodici postoji ukoliko postoji osnov sumnje da je član porodice ili porodične zajednice izvršio radnje fizičkog, seksualnog, psihičkog i/ili ekonomskog nasilja, kao i prijetnje koje izazivaju strah od fizičke, seksualne, psihičke i/ili ekonomske štete kod drugog člana porodice ili porodične zajednice²⁶. Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici je krivično djelo, i kao što je već prethodno navedeno, djeca su uvijek žrtve nasilja u porodičnom okruženju bez obzira da li je ono direktno usmjereno prema njima ili ne. U tom kontekstu, posebno je značajno navesti član 190. stav 3. KZRS koji definiše da ako je, usljed radnji nasilja u porodici nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su djela učinjena prema djetetu ili u prisustvu djeteta, učinilac se može kazniti kaznom zatvora od 2 (dvije) do 10 (deset) godina. Zakonodavaca je nasilje u prisustvu djece i nad djecom prepoznao kao kvalifikovan oblik krivičnog djela i uskladu sa tim zaprijetio sa znatno višom kaznom zatvora.

Osim ove norme, KZRS propisuje i druga krivična djela u kojim se djeca prepoznaju kao žrtve direktnog ili indirektnog nasilja u porodičnom okruženju. Tako oblik ekonomskog nasilja nad djecom predstavlja neplaćanje alimentacije kao zakonske obaveze roditelja sa kojim dijete nakon razvoda ne živi. Zbog toga Izbjegavanje davanja izdržavanja KZRS normira kao krivično djelo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do godinu dana. Dalje, porebno je navesti Zapuštanje i zlostavljanje djeteta koje je takođe normirano KZRS u članu 187. na način da ukoliko roditelj, usvojlac, staralac ili drugo lice koje grubim zanemarivanjem svoje dužnosti zbrinjavanja i vaspitanja zapusti dijete o kojem je dužno da se stara, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine. Istom normom je propisano da će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina kazniti roditelj, usvojlac, staralac ili drugo lice koje zlostavlja dijete ili ga prinudava na pretjeran rad ili rad koji ne odgovara uzrastu maloljetnog lica ili na prosjačenje, ili ga iz koristoljublja navodi na vršenje drugih radnji koje su štetne za njegov razvoj. Zanemarivanje djeteta, kao oblik nasilja nad djecom, nije dovoljno osviješten problem ali izmjenama zakonodavnog okvira i djelovanjem u pravcu prepoznavanje zanemarivanja, kao osnova za oduzimanje roditeljskog prava, korak je naprijed ka prevenciji ovog ozbiljnog društvenog problema.

Porodični zakon Republike Srpske²⁷ takođe u članu 3. propisuje obavezu obezbjeđenja posebne zaštite porodici, majci i djetetu u skladu sa međunarodno priznatim ljudskim pravima i osnovnim slobodama, dok u članu 15. propisuje da je zabranjeno nasilje u porodici i da svaki član porodice ima pravo na zaštitu od nasilja. Članom 90. pomenutog zakona propisana je posebna zaštita djeteta na način da Republika Srpska, posredstvom nadležnih organa, dužna je da preduzme sve

²⁵ Ibid, član 39.

²⁶ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, član 6.

²⁷ Službeni glasnik Republike Srpske, broj:17/2023, 27/2024, 20/2025 i 61/2025

potrebne mjere za zaštitu djeteta od svakog oblika zanemarivanja, nasilja i zlostavljanja i od svake vrste eksploatacije, te u svim aktivnostima koje se tiču djeteta najbolji interes djeteta mora biti prioritet. Roditelji i ostali članovi porodice ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom i tjelesnom kažnjavanju, odnosno zlostavljanju. Ako su roditelji, odnosno onaj roditelj kod kojeg dijete živi zlostavljali dijete ili zanemarili brigu o djetetu, zanemarili vaspitanje djeteta ili je kod djeteta došlo do poremećaja u vaspitanju, sud može dijete oduzeti i povjeriti ga drugom roditelju, nekom drugom licu ili odgovarajućoj ustanovi, ukoliko ne postoji sudska odluka o povjeravanju djeteta.

Praksa je pokazala da se u Centrima za socijalni rad i u Centru za zaštitu mentalnog zdravlja često javljaju majke sa djecom koje imaju problema sa nasiljem u porodici, a rjeđe očevi, bez obzira da li je direktno nasilje nad djecom ili su ona samo svjedoci nasilja. Posljedice su mnogostruke, a dijele na kratkoročne i dugoročne, odnosno na one na one koje nastaju odmah nakon samog nasilja i na one koje se mogu javiti tokom razvoja djeteta, pa, čak, i u nekom odraslom dobu. Kratkoročne posljedice su često uznemirenost, promjena ponašanja koje se primjeti na djetetu. Djeca mogu postati agresivna ili se povlače u sebe, a to se može primjetiti u školskoj sredini, pa reaguju profesori, psiholozi i pedagozi iz škole. Oni mogu da primijete da se nešto dešava u porodici. Nekada u navedene centre djecu pacijente pošalju i porodični ljekari kada vide neke modrice i sl, ako je dijete preživjelo samo nasilje. Djeca reaguju na različite načine, a najčešće sa tom nekom depresivnom simptomatologijom, povlačenjem u sebe, promjenom ponašanja, slabijim spavanjem i drugim manifestacijama.

To sve zavisi od uzrasta djeteta. Različito reaguju djeca, uzrasta dvije do tri godine, a drugačije oni u tinejdžerskom dobu, jer različito shvataju nasilje. Što se tiče dugoročnih posljedica, većina djece može razviti depresivnu simptomatologiju i u odrasloj dobi, mogu imati razne anksiozne poremećaje, slabije prilagođavanje u društvu. Mogu imati smanjeno povjerenje prema ljudima, pa, čak, i prema partnerima s kojim bi mogli da ostvare vezu. Nažalost, često su skloni alkoholizmu, kao i bolestima zavisnosti, koje im, na neki način, predstavljaju odgovor na neku anksioznost i depresiju koju osjećaju. Sve su to dugoročne posljedice koje se mogu javiti, a i ne moraju. Da li će se javiti ili ne, sve zavisi od samog stresogenog potencijala koji je događaj imao i koliko dugo je trajao, kao i od samog djeteta i njegove mogućnosti da se bori sa stresom.

Koliko je bitno od strane nadležnih organa prepoznati da je dijete izloženo nasilju, toliko je bitno prijaviti takvo nasilje nadležnim subjektima zaštite ali i obezbjediti blagovremeno i efikasno suđenje u okviru kojeg će se adekvatnim kaznama kazniti počinioci nasilja a djeci kao žrtvama pružiti neophodna psihološka i stručna pomoć. Iz tog razloga, a kako bi se dodatno unaprijedila zaštita žrtava i integrisani i koordinisani pristup svih aktera uključenih u suzbijanje i sprečavanje nasilja u porodici, u Republici Srpskoj je u prethodnom periodu usaglašen Opšti protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj²⁸. Sa

²⁸ Službeni glasnik RS, broj: 14/22

aspekta zaštite djece kao žrtava porodičnog nasilja, primjena Opšteg protokola o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj u svakodnevnom radu nadležnih organa od ključnog je značaja u razvijanju sistema zaštite od nasilja u porodici. Njegovom primjenom obezbjeđuju se ne samo adekvatne mjere u slučaju porodičnog nasilja, već i prevencija kroz razvijanje stručnih kompetencija, bolje razumijevanje fenomena nasilja u porodici, razbijanje stereotipa i predrasuda i izgradnju „nulte tolerancije“ na nasilje u porodici. Unapređenje sistema saradnje svih subjekata zaštite, kao i podrška žrtavama na lokalnom nivou, doprinosi efikasnoj koordinaciji rada javnih institucija i ustanova i nevladinih organizacija u cilju zaštite od nasilja u porodici²⁹.

U kontekstu porodičnog nasilja kao krivičnog djela, potrebno je naglasiti da u Republici Srpskoj postoje pozitivna zakonska rješenja kada je u pitanju položaj djece i maloljetnika u toku suđenja za sva krivična djela. Tako se Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske³⁰ utvrđuju posebna pravila postupanja prema djeci koja se nalaze u sukobu sa zakonom, mladim punoljetnim licima i djeci koja su žrtve ili svjedoci, po kojima su dužni da postupaju sudovi, javna tužilaštva (u daljem tekstu: tužilaštvo), uključujući policijske službenike, organi starateljstva, porodice, škole, institucije na svim nivoima društvene zajednice, kao i drugi učesnici uključeni u krivičnu proceduru na način kojim se bez diskriminacije unapređuje osjećaj dostojanstva i lične vrijednosti djeteta, uzima u obzir uzrast djeteta, najbolji interesi djeteta, njegovo pravo na život, opstanak i razvoj, omogućava da dijete u skladu sa uzrastom i zrelošću izrazi svoje mišljenje po svim pitanjima koja se na njega odnose, pri čemu sva zalaganja treba da vode rehabilitaciji i socijalnoj reintegraciji djeteta i njegovom preuzimanju konstruktivne uloge u društvu³¹. Da bi se kreiralo pravosuđe po mjeri djeteta, bitno je uvažiti sve važne odlike dječijeg razvoja i psihologije djeteta. Dijete koje je doživjelo ili prisustvovalo porodičnom nasilju, dolazi u ulozi svjedoka u policiju, tužilaštvo ili sud jer je prethodno doživjelo neprijatno stresno životno iskustvo o kojem treba da govori odnosno da bude ispitano. Takve situacije djeci nisu poznate i prijatne, te izazivaju nelagodu, anksioznost i čine djecu brižnim. Stresna i traumatska iskustva djeca nikada ne brišu iz svoje memorije. Ona ostaju trajno zabilježena u njihovom pamćenju. Zato je važno upoznati se sa djetetovim psihičkim stanjima i procesima, kako bi njihov psihološki svijet bio sačuvan od dodatnih neprijatnosti tokom suđenja i kako bi se spriječile neželjene posljedice. Dijete nakon porodičnog nasilja, u pravosudnom postupku je prioritet i treba usresređenu i stalnu stručnu pomoć³².

Takođe, djeca mogu da postanu žrtve sprovođenja hitnih mjera zaštite ili zaštitnih mjera koje su propisane Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Republike

²⁹ Strategija za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske za period 2026-2032, str 20.

³⁰ Službeni glasnik RS, broj: 13/2010, 61/2013 I 68/2020

³¹ Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, član 1.

³² S. Radetić Lovrić, O. Lola Ninković, Dijete u pravosudnom postupku, Banja Luka, 2017.godina, str 23.

Srpske. To je posebno u praksi prepoznato kada se prema učiniocu nasilja izrekne mjera udaljenja iz stana, kuće ili drugog stambenog prostora ili mjera zabrane kontaktiranja učiniocu nasilja sa žrtvom nasilja u porodici. Iz institucije Ombudsmana za djecu, često upozoravaju na učestalo kršenje dječijeg prava za održavanje ličnih kontakata djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici to prepoznaje kao jednu vrstu nasilja nad djetetom, ako roditelj ili staratelj osporava neodržavanje ličnog kontakta djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi, a u skladu sa pravosnažno donijetim rješenjem o održavanju ličnog kontakta djeteta sa roditeljem. To je jedan vrlo specifičan oblik nasilja nad djetetom u krugu porodice, koji prepoznaje i Porodični zakon i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici.

4. ZAKLJUČAK

Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici je krivično djelo, a djeca su uvijek žrtve nasilja u porodičnom okruženju bez obzira da li je ono direktno usmjereno prema njima ili ne. Najčešće se nasilje nad djecom definise kao svaki oblik ponašanja prema djetetu koji ima za cilj povređivanje ili nanošenje bola, bilo fizičkog ili psihičkog, zapostavljanje i/ili zanemarivanje djeteta, maltretiranje i/ili bilo koji oblik eksploatacije djeteta, uključujući i seksualnu eksploataciju. Prema podacima UNICEF-a više od polovine djece u dobi od 2 do 14 godina u nekim zemljama je izloženo težim oblicima fizičkog ili psihičkog kažnjavanja. Također, preko milijardu djece, odnosno polovina sve djece na svijetu, svake godine doživi neki oblik nasilja.

Porodično nasilje ima različite pojavne oblike i manifestacije od psihičkog, ekonomskog, seksualnog do najekstremnijih oblika fizičkog nasilja prema članovima porodice ili djeci. Posljedice porodičnog nasilja često nisu vidljive golim okom što znači da osim fizičkih povreda, one podrazumjevaju traumu na emocionalnom i psihičkom nivou posebno kada su u pitanju djeca bez obzira da li su bili posmatrači ili direktni učesnici nasilja. Značajan broj onih koji danas zlostavljaju i sami su bili zlostavljani u djetinjstvu. Danas nezaštićeno dijete sutra je potencijalno nefunkcionalan čovjek, odnosno potencijalni napadač. Zato se pojavi nasilja nad djecom treba posvetiti velika pažnja. Preventivno djelovanje danas ujedno je i preventivno djelovanje za budućnost.

Postoje brojni međunarodni dokumenti koji predstavljaju pravni okvir borbe protiv nasilja nad djecom, uključujući i ono koje se dešava u porodici ili porodičnoj zajednici, uključujući i značajan set domaćih zakona u Republici Srpskoj. Koliko je bitno od strane nadležnih organa prepoznati da je dijete izloženo nasilju, toliko je bitno prijaviti takvo nasilje nadležnim subjektima zaštite ali i obezbjediti blagovremeno i efikasno suđenje u okviru kojeg će se adekvatnim kaznama kazniti počinioci nasilja a djeci kao žrtvama pružiti neophodna psihološka i stručna pomoć.

Literatura:

Opšti protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj, 2022.godina
Krivična odgovornost i sankcioniranje počinitelaca nasilja u porodici, OSCE BiH, 2011.godina, str.43
Marić T., Izazovi i nove prakse u suzbijanju nasilja nad ženama, Zbornik radova „Ne nasilju kroz sistem društvenih vrijednosti i kulturu“, Centar modernih znanja, Banja Luka, 2024.godina;

Marić T., Krivično pravni odgovor na nasilje u porodici i nasilje nad ženama u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova sa Savjetovanja iz krivičnopravne oblasti, Neum, 2024.godina
Smjernice za postupanje u slučaju nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, 2013.godina
Strategija za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske za period 2026-2032, 2025.godina
Radetić Lovrić, S., Lola Ninković O., Dijete u pravosudnom postupku, Banja Luka, 2017.godina

Zakonski okvir:

Ustav Bosne i Hercegovine
Ustav Republike Srpske
Krivični zakonik Republike Srpske
Konvencija o pravima djeteta
Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istambulska konvencija)
Porodični zakon Republike Srpske
Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske
Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske
Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH
Zakon o sprečavanju nasilja u porodici u Republici Srbiji
Zakon o sprečavanju nasilja u porodici u Crnoj Gori
Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, Republika Hrvatska
Zakon o preprečavanju nasilja v družini, Republika Slovenija

FAMILY VIOLENCE AGAINST CHILDREN

Dr Tamara Maric

*Ministry of Justice of the Republic of Srpska; Prof. Ph.D. at the Faculty of Legal Sciences,
Apeiron University, t.maric@mpr.vladars.rs*

Abstract: *Violence in the family or domestic violence is a very complex social phenomenon that affects not only individuals but also society as a whole. As such, it is widespread in all societies around the world, regardless of belonging to certain social classes or certain social characteristics. Given that the family is the basic cell of society and as such has a very significant role in the development of man and society in general, violence within the family circle, that is, within the circle of trust, is a much more serious offense compared to all other forms of violence, especially when children are involved. Domestic violence is clearly defined and sanctioned at the level of international legal standards and national legal solutions, especially when it comes to children, because children are always victims of violence in the family environment, regardless of whether it is directly aimed at them or not. The aim of this report is to analyze this complex social problem from the aspect of legal regulations that have a certain dynamic of their improvement in the last few years in order to enable in practice timely and effective response of all subjects of protection, especially from the aspect of protection of children as victims of domestic violence.*

Keywords: *domestic violence, violence against children, violence in the family, protective measures, children victims of domestic violence.*